

KRIGAREN OCH SKOGSRÅET

Text: Nancy Bergström-Käll, bild: Markus Tempelman

En vinterkväll när barnen i byn sov satt många av Berghems invånare på värdshuset Galtsprånget med sitt arbete. Några satt och spann, andra satt med läderarbeten och träsniderier och några fördrev tiden med spel medan Helgas tjänstefolk bjöd runt en försmak av midvintermjödet. Palle Skrivare hade just avslutat en lång berättelse om folk och då domdags i Hunaland och tystnaden låg en stund över skänkstugan innan värdshusmor Helga tog till orda. Det här var hennes berättelse:

För många år sedan – det var när Tor Erkson var värdshusvärd på Galtsprånget och Ulv Arnfast ägde allt land härifrån och upp till lappmarkerna – kom norske kung Olav Haraldsson vandrande med sin här genom landet på väg mot Stiklastad. Det jag nu ska berätta om hände sig när striden där var till ända. Varteviga ord är sant för mor min var själv med och hörde när det berättades av dem som var med om alltihop, och hon har berättat vidare för mig:

* * *

En sommareftermiddag år 1030 som de kristna räknar tiden kom tre unga män upp från bäcken mot Berghem. De hade smutsiga kappor över trasiga rustningar, slitna vapen och snedtrampade stövlar. Var och en hade en välfylld säck slängd på ryggen, två ledde den tredje som vacklade fram. De ställde ifrån sig sina vapen och gick in på Galtsprånget där de sjönk ner vid ett bord. Att de färdats långt och upplevt mycket syntes lång väg, och när de väl fått sitt öl och lite bröd och soppa framför sig var skänkstugan redan full av nyfikna bybor. De sade sig vara Olavs män; Djärv Germundson och Kol Åkeson som var göter från Vikbolandet och Bue Vig som skickats med Olav Haraldsson från den svenske kung Anund. Det var Kol som var illa däran, och värdshusmor, Hild Stensdotter, kom med omslag och klutar men fann inga sår på honom. Hon såg frågande på hans båda följeslagare som tittade på varandra ett kort ögonblick. Så suckade Djärv och sade: ”Kol har inga sår. Det är själen hans som blivit skadad, jag tror kanske till och med stulen från honom.”

Det gick ett sus genom skänkstugan, och någon mumlade Odens namn. Bue slog korstecknet framför sig och tog över berättandet: ”När kung Olav, må Gud och helgonen ta emot honom med ära, stupat och Tormod Kolbrunaskald med honom var det vi och fem till med oss som fick uppdraget att gräva konungens grav i skogen. Kungen lades i graven och den dagen ägnade vi helt åt vår sorg och åt våra böner för kungens själ. Före gryningen dagen därpå blev alla vi krigare som deltagit i begravningen väckta av Åmund Gudleifsson, en ung ovete som stått Olav nära. Han viskade till oss att han hört några av stormännen sitta avskilt och tala om att kungens grav måste bevaras hemlig och att vi enkla krigare som vet var den finns därför måste slås ihjäl. Detta ville Åmund förhindra, för kungens minnes skull, och därför ville han nu att vi skulle ge oss av i hemlighet så fort som möjligt. Mer behövde han inte säga förrän vi åtta var uppe. Vi tog vår utrustning och smög oss ut ur lägret och satte genast av över fjällen österut.

Vi höll god fart den dagen och de tre nästa och hade precis kommit in genom Helvetesporten när det var dags att göra uppehåll för natten. Vi satte upp läger och ordnade vakt och sedan gick vi till sängs. Kol här hade vakt sista passet och när vi andra inte vaknade förrän långt efter soluppgången anade vi genast oråd. Han fanns inte någonstans i lägret och hans vapen låg slängda på marken, så vi tog genast ut i skogen för att få rätt på honom. Snart nog fann vi hans hjälm och bälte, och vartefter vi gick hittade vi det ena klädesplagget efter det andra. En bra bit in i skogen framför oss hörde vi till slut hans röst som ropade och klagade. Djärv här var först fram till honom där han låg naken i gräset, gråtande med armarna runt en

björkstam.” Han Bue tystnade och tittade på sitt tomma stop, som Tor raskt fyllde med sitt bästa öl. Byborna satt som på nålar medan Bue drack färdigt, så fortsatte han äntligen sin berättelse. ”Det var med nöd och våld som Djärv fick Kol att släppa trädet, och det krävdes två man för att klä honom och släpa honom tillbaka till lägret, gråtande och ropande. De band fast honom vid ett träd och Djärv, som känner honom bäst, satte sig för att försöka få reda på vad som hänt. Så småningom lugnade Kol ner sig nåt lite och berättade gråtande vad som hänt honom:

’Jag stod på vakt vid rönnen på nordsidan av lägret. Natten var tyst och lugn och jag var rejält trött så det var nog så att jag slumrade till där jag stod. Jag vet inte om jag vaknade direkt av rösten som talade till mig eller om det började med att jag drömde den. Det första jag minns är i alla fall en kvinnoröst som skogens alla underbara ljud, som lövsus och fågelsång och bäckars risslande, och den kallade på mig. Jag såg mig runt efter den som pratade, men såg först inte till någon. Så hörde jag rösten igen, och den kom från andra sidan trädstammen. Jag gick dit förstås och kom öga mot öga med den fagrade flicka jag någonsin sett. Helt naken var hon och håret låg utslaget över bröst och rygg. Jag snodde runt för jag blev blyg, men visst ville jag se mer så jag vände mig snart tillbaka igen. Hon stod kvar vid rönnen och gjorde inget för att skylla sig och när jag gick närmare lyfte hon armarna mot mig. Så viskade hon mitt namn och såg mig rakt i ögonen så allt snurrade för mig. Det enda jag vet är att jag famnade henne och att det var som att njuta själva skogens själ; hon var doftande pors och mjuk mossa, hon var djurens brunst och allt levandes glädje och solglitter på mörka tjärnar och aldrig vill jag glömma det famntaget.’ Så stillade han sig och tittade ner och sade: ’Alla vet ju att skogens härskarinna är behäftad med sådant som märker ut henne bland alla kvinnor och nog förstår jag vem jag låg hos i natt, för jag tyckte mitt i yrseln att jag kände en luden svans där jag trodde att jag skulle smeka mjukt skinn. Nu vet jag vad som finns och vill inget annat i livet än att få träffa henne igen och stanna hos henne.’”

Jag vet inte om jag vaknade direkt av rösten som talade till mig eller om det började med att jag drömde den. Det första jag minns är i alla fall en kvinnoröst som skogens alla underbara ljud, som lövsus och fågelsång och som bäckars risslande, och den kallade på mig.

Här avbröts Bue av att Hild fick brått att köra ut sina unga söner, som lyssnade med gapande munnar och vidöppna ögon. Tor och pigorna fyllde på allas krus och fick då se att Djärv i smyg satt och höll fast Kol med ett stadigt tag i bältet. Kol själv satt som bedövd vid bordet. Han varken åt eller drack, annat än när Djärv lirkade litet i honom, men tittade ofta med längtan i blicken ut genom den öppna dörren och neråt vägen. Byfolket mumlade sinsemellan om det de fått höra; inte många hade dittills innerst inne trott att råa verkligen fanns där ute i skogen men här satt nu män som gav syn för sägen i deras egen by så vad skulle man tro.

När Hild fått ut sina pojkar och Bue fått sitt krus fyllt på nytt fortsatte berättelsen: ”Jo, ni kan tro att vi blev alldeles kalla inombords allihop när vi hörde vad Kol berättade. Det var klart för envar att han blivit förtrollad av skogens onda makter och att vi alla löpte risk att drabbas om vi dröjde kvar. Vi tyckte att han skulle föras hem så fort det bara gick, för där har han en flicka som han vill trolova sig med och som nog kan få honom att glömma skogsfrun. Djärv och jag beslutade oss för att lämna vårt följ för att föra Kol den snabba vägen tvärs genom skogen istället för den långa landsvägen. Det kan tänkas att det var ett misstag att ta den vägen, för han lyssnar till ibland som om han hörde en röst som ingen annan hör, och det kan vara så att hon kallar på honom igen. Sjuk och svag har han också blivit, han vill inget äta och dricka och han verkar inte höra vad vi säger. Nu är det bråttom hem, och vi undrar om ni här i byn vet om det finns någon snabbare väg härifrån än stora vägen.” Ulv Arnfast, som kände alla stigar, erbjöd sig att följa krigarna ut ur skogen efter att de vilat natt i byn och erbjöd dem också att låna varsin häst för att ytterligare snabba på färden, något som de tacksamt tog emot. Hild skickade pigorna att bädda, och så fort de var klara gick männen till sängs, Djärv med Kol bunden till sin hand med en läderrem.

Den natten blåste det upp till storm. Det var i den stormen som gamla stortallen på åsen knäcktes och rullade ner över vägen där den sänar slog ihjäl drängen Harald, som var på väg hem efter att ha blivit sen med arbetet i skogen. Vårdshusdrängen Arn Joarson vaknade av att dörren till gästsloftet stod och slog. Först trodde han att någon av krigarna gått på ärendet runt hörnet och stängt dåligt efter sig, men när oljudet fortsatte länge, länge anade han oråd och väckte Tor. Tillsammans gick de båda ut till gäststugan för att se hur det stod till där. Bue och Djärv låg och sov och det gick inte att väcka dem. Av Kol syntes inte ett spår utöver den trasiga remmen som dinglade från Djärvs handled och som såg ut att ha slitits itu. Efter ännu några försök att väcka de sovande krigarna skickades Gertrud, byns läkekunniga på den tiden, efter men inte heller hon kunde få liv i männen. Då stillnade plötsligt stormen, allt blev lugnt och tyst och långt i fjärran hördes en kvinnas skratt. Krigarna satte sig upp i bäddarna och gnuggade sig i ögonen, förvånade över att ha sällskap på gästloftet. När Djärv såg den trasiga remmen och förstod vad som hänt skrek han till och rusade ut i natten. Hans kamrat följde efter en bit ut i skogen och där blev de båda stående, villrådiga om åt vilket håll de skulle. Där hann Arn upp dem och berättade om deras förtrollade sömn och om kvinnoskrattet som hörts i natten. Nu fick de båda främlingarna bråttom i kläder och till vapen, och en del folk från byn vaknade också och gick med till skogen för att försöka hitta spår av den försvunne Kol.

Facklor och bloss lyste i skogen där folk gick och sökte men ingen hittade minsta spår efter främlingen. Mot kvällen kom alla tillbaka till byn; vid det här laget var nästan alla i byn med i sökandet och Ulv och hans jägare var också ute. Till och med från utgårdarna kom folk för att hjälpa till när de fått höra vad som hänt. Grupp efter grupp kom tillbaka till Berghem och rapporterade att ingen hade sett något. Hild tyckte sig höra ett kvinnoskratt på höjden på andra sidan bäcken när hon var nere efter vatten. Fyra karlar gav sig genast dit, men fann inget spår där heller. Efter några dagar kunde folk inte avsätta mer tid från arbetet och tvingades avbryta sökandet. Kols krigarkamrater sökte runt i skogen i ytterligare en vecka men gav till slut upp, de också. Djärv grät mycket över sin förlorade vän och vändades över att komma hem och tala om för Kols flicka och föräldrar vad som hänt honom. Han och Bue gav sig i alla fall av efter att hedersamt ha lönat som hjälpt till. Hela byn stod i skogsbrynet och såg dem gå, och ingen i Berghem såg dem någonsin mer.

* * *

Kol Åkeson hittades av Ulvs folk när de jagade björn i norra delen av skogen i slutet av vintern året därpå. Jägarna var ute för att hitta björnlyan när en av dem fick se blodspår i snön. I tron att det var ett skadat djur, kanske Den Lurvige själv som var ute och gick, följde de spåret snabbt och tyst på sina skidor. Efter en stund gav hundarna hals och for iväg, och jägarna efter med björnspjuten beredda. En bit fram, under en gran, stod någon i skuggan, och hundarna stod runt om och skällde tills varelsen sakta gick fram mot jägarna. Det tog en stund innan de kände igen honom. Kol var en ung man i mitten av 20-åren, men den här gestalten såg uråldrig ut: kroppen var utmärkt, hår och skägg var en enda smutsig tova, ansiktet var grått och urfallet med mörka skuggor runt ögonen, kinder och händer var fulla av frostsador, fötterna blödde. Kläderna hängde i trasor på kroppen och av rustningen syntes inte ett spår. Han stirrade slött med rödkantade ögon på följet och gav inget tecken på att känna igen någon men han tog emot smörgåsarna de bjöd på och åt som om det var länge sedan han såg riktig mat. Sedan reste han sig och gick utan ett ord med hasande steg in i granskogen.

Det var det sista någon levande människa såg av Kol Åkeson, krigaren som förlorade sin själ till skogsråa. Kanske fann han henne där i skogen när våren kom, för det sägs ju att hon aldrig visar sig när skogen vilar om vintern men vaknar till med den första grönskan. Men troligast är väl ändå att han gick under i skogen och ligger där än, i en ensam grav någonstans under mossan.

Helga tystnade och drack litet ur kruset som pigan Agnes räckte henne. Så fick hon något retsamt i blicken och nickade åt skogshuggarnas håll. "Jaja, så kan det gå om man har otur och om man inte ser upp med kvinnfolk i skogen. Det borde ni tänka på, pojkar, som ränner på skogen dag och natt och inte alltid för det vanliga timrets skull, vad jag har hört, utan kanske också för fruntimrets!" Gerulf Yxskäft blev röd i ansiktet och muttrade någonting för sig själv medan Lars Grankotte skrattade så han låg dubbel över bordet. Så slutade den kvällen med en glad diskussion om skogshuggarlivets olika vedermödor och möjligheter.